

Matej HRIBERŠEK | ZATON KLASIČNEGA ŠOLSTVA (1945–1958)

Izvleček

Dejavniki, ki so negativno vplivali na razmere v klasičnem šolstvu v obdobju pred 2. svetovno vojno, so se po vojni še okrepili. Klasični jeziki so postali novemu režimu in njegovim zahtevam na področju šolstva odveč. Iz leta v leto spreminjajoči se položaj latinščine in grščine je dajal slutiti, da se pripravljajo korenite spremembe, in to v škodo klasični izobrazbi.

Abstract

After World War II, destructive influences on the situation of classical education became even more pronounced. The new regime, which brought its own educational demands, considered the classical languages superfluous. Yearly alterations to the teaching of Latin and Greek heralded radical changes damaging to classical education.

Obdobje takoj po vojni

Prve spremembe na področju klasičnega šolstva v šolstvu segajo v april 1945; 14. aprila 1945 je Ferdo Kozak, načelnik odseka za prosveto SNOS (Slovenskega narodno osvobodilnega sveta), poslal predsedstvu SNOS v pregled in odobritev načrt za spremembe v šolstvu, s katerim so podržavili vse šole, oblast pa je lahko izvedla čistko v dijaških, študentskih ter učiteljskih in profesorskih vrstah in s tem dosegla vse večje podrejanje šolstva svojim političnim potrebam.¹ Šolam je bilo treba preskrbeti učbenike; 8. junija 1945 je ministrstvo za prosveto poslalo poziv vsem založnikom šolskih knjig, naj pošljejo v pregled učbenike, ki jih še imajo na zalogi. Ferdo Kozak, minister za prosveto, je 11. junija 1945 imenoval komisijo za pregled učbenikov in pripravo učnih knjig za naslednje šolsko leto. Ker je bilo nemogoče v tako kratkem času oskrbeti nove učbenike (tudi finančne razmere tega niso dopuščale), je komisija sklenila, da si bodo v prehodnem obdobju pomagali z učbeniki, ki so bili v rabi v predvojni Jugoslaviji in v času okupacije, da pa je treba »ugotoviti njihovo uporabnost«.² Učbenike so pregledali

¹ Za natančnejši potek reformiranja šolstva v povojnem obdobju gl. Gabrič (1991), Gabrič (1994), Gabrič (1999).

² ARS 231 – Ministrstvo za prosveto, fasc. 34 (zapisnik prve plenarne seje komisije za učne knjige dne 26/VI 1945). Prim. tudi Gabrič (1991), 73.

strokovni odseki za posamezne skupine predmetov in poslali komisiji poročilo o svojem delu. Pri učbenikih za predmete, ki ideološko niso bili tako učinkoviti (med njimi sta bili poleg telesne vzgoje, glasbe, kemije in prirodopisa tudi latinščina in grščina), je omenjena komisija zahtevala le manjše popravke, zlasti črtanje imen avtorjev.³ Nekateri učbeniki so bili sprejeti za prehodno obdobje, dokler niso nastali novi; monopol nad oskrbo z učbeniki in učnimi pripomočki je dobila Državna založba Slovenije.

Že leta 1945 je bila na udaru politike gimnazija, še zlasti klasična gimnazija. Prvi predlog o ukinitvi popolnih gimnazij in ustanavljanju srednjih strokovnih šol je na seji zvezne komisije v Beogradu (21. in 22. novembra) dala voditeljica Jugoslovanske šolske komisije pri CK KPJ in ministrica za prosveto Srbije Mitra Mitrović-Djilas. Radikalni načrt je bil že pripravljen, vendar ga ni bilo mogoče takoj uresničiti zaradi splošnega težkega položaja; ko so bile dane možnosti za izvedbo takšnega načrta, pa oblast ni več posegla po tako radikalnih ukrepih, kot je sprva nameravala.⁴ V Sloveniji sta bili po vojni dve klasični gimnaziji: v Ljubljani in v Mariboru. Škofijska klasična gimnazija v Šentvidu, ki je bila med vojno spremenjena v vojašnico in kasneje v zbirni center, je prenehala delovati; 4. junija 1945 je ravnatelj Ivan Knific prejel dopis šolskega ministrstva, da morajo zasebne šole do nadaljnjega prenehati delo. S tem sta gimnazija in Zavod sv. Stanislava za 48 let prenehala delovati, poslopje pa je bilo spremenjeno najprej v zbirni center za vrnjene domobranci, kasneje pa v vojašnico JLA.⁵

V Sloveniji so bila že l. 1945 živa prizadevanja za ukinitvev pouka latinščine in grščine, kar se je pokazalo tudi v začasnem učnem načrtu za gimnazije in klasične gimnazije, pripravljenem za šolsko l. 1945/46.⁶ Grščine v učnem načrtu ni bilo več, za latinščino pa je načrt predvideval:

a) za gimnazije dvoletno učenje latinskega jezika, in sicer v VII. in VIII. razredu po 1 uro tedensko,

³ Tak je primer prof. Marka Bajuka. V njegovi *Latinski čitanki za IV. razred gimnazij*, ki je bila odobrena kot učna knjiga za prehodno dobo (z odlokom ministra prosvete K-83/1 z dne 1. avgusta 1945), in v izborih besedil, pri pripravi katerih je sodeloval, je njegovo ime preplepljeno. Vzrok za izbris njegovega imena je njegova emigracija; prof. Bajuk je po vojni z družino prebegnil na Koroško v Vetrinj, kjer je kot prosvetni načelnik med slovenskimi begunci na Koroškem organiziral šolstvo po veljavnih jugoslovanskih šolskih predpisih in si s svojim delom pridobil velik ugled tako pri angleški vojaški upravi kot tudi pri avstrijskih šolskih oblasteh. Leta 1948 je z družino odšel v Argentino, kjer je umrl 20. junija 1960. Gl. Pernišek (1962), 173–177.

⁴ Gabrič (1999), 266.

⁵ Jernejčič (2001), 33.

⁶ Učni načrt (1945), 3.

b) za klasične gimnazije nespremenjeni osemletni cikel: I. 5, II. 5, III. 4, IV. 4, V. 5, VI. 5, VII. 5, VIII. 4.

Za prvo leto pouka latinskega jezika na (splošni) gimnaziji (VII. razred) je bilo predvidenih 25–30 ur; v tem času naj bi se dijaki seznanili z najpomembnejšimi poglavji iz oblikoslovja (deklinacije in pridevniki (brez izjem in posebnosti), zaimki, konjugacije pravih glagolov (predvsem v aktivu), pomožnik brez sestavljenk, glavni in vrstilni števniki), ki bi jih spoznavali ob posameznih stavkih ali krajših zaokroženih tekstih (basnih, anekdotah, kratkih zgodbah). Poudarjeno je bilo učenje na pamet (besede, izreki); dijaki so si morali pridobiti besedni zaklad ok. 450–500 besed, posebej je bila poudarjena razlaga tujk. V VIII. razredu naj bi se ob tekstih znanje oblikoslovja dopolnilo z obravnavo nepravilnih glagolov, obdelala pa bi se tudi najvažnejša poglavja sintakse. V ta namen naj bi se brali prirejeni krajši teksti iz del rimskih proznih piscev in lažji odlomki iz rimske epike. V obeh razredih je bila predvidena ena šolska naloga na semester.⁷

Klasična gimnazija (za obe klasični gimnaziji je veljal program splošnih gimnazij v modificirani obliki; glavna razlika je bila latinščina od I. razreda naprej) je pri pouku latinščine v precejšnji meri ohranila učni načrt iz predvojnega obdobja:

I. razred (5 ur)

- snov: sklanjatev samostalnika in pridevnika; *esse* in kompozita; stopnjevanje pridevnika; tvorba in stopnjevanje prislova; glavni in vrstilni števniki; zaimki; 4 konjugacije (aktiv in pasiv) razen glagolov mešane konjugacije na *-io*; vzporedno z oblikoslovjem glavna pravila sintakse; od januarja naprej 1 šolska naloga mesečno (prevod iz sl. v lat.).

II. razred (5 ur)

- snov: po potrebi nadomestitev zaostanka iz I. razreda; deponentniki in poldeponentniki; glagoli na *-io*; opisna sprega, posebnosti v sklanjatvah in spolu (samo najnujnejše); stopnjevanje (dopolnitev); nedoločni zaimki; sklad krajevnih imen; delilni in prislovni števniki; nepravilni in nepopolni glagoli; *fero* in kompozita, *volo*, *nolo*, *malo*, *eo* in kompozita, *fio*; AcI; NcI; gerundij; gerundiv; supin; vzporedno z oblikoslovjem tudi pravila sintakse; 1 šolska naloga mesečno (prevod iz sl. v lat.).

III. razred (4 ure)

- snov: po potrebi nadomestitev zaostanka iz prejšnjih dveh razredov; neodvisni vprašalni stavki; sosledica časov; konjunktiv v neod-

⁷ Učni načrt (1945), 10.

visnih in odvisnih stavkih; particip; absolutni ablativ; raba časov in naklonov; atribut in apozicija; raba sklonov (ob lektiri).

IV. razred (4 ure)

- snov: ponavljanje oblikoslovja in sintakse ob lektiri; odvisni in neodvisni govor (hkrati z lektiro); 6 šolskih nalog letno (prevod iz lat. v sl.).

V. razred (5 ur)

- snov: ponavljanje oblikoslovja in sintakse ob lektiri; 6 šolskih nalog letno (prevod iz lat. v sl.)

VI. razred (5 ur)

- snov: ponavljanje oblikoslovja in sintakse ob lektiri; 6 šolskih nalog letno (prevod iz lat. v sl.)

VII. razred (4 ure)

- snov: ponavljanje oblikoslovja in sintakse ob lektiri; 6 šolskih nalog letno (prevod iz lat. v sl.)

VIII. razred (4 ure)

- snov: ponavljanje oblikoslovja in sintakse ob lektiri

Pri slovničnem pouku je opazno omejevanje prevajanja iz slovenščine v latinščino v I.–III. razredu, kjer se je pouk kljub temu, da je bilo za šolske naloge predvideno prevajanje iz slovenščine v latinščino, večinoma (z izjemo obravnave glagola *fio*) omejeval na latinske paragrafe.

Lektira se ni več začejala v III., ampak v IV. letniku. Obravnavo rimske literarne zgodovine, ki je bila povezana z lektiro, je od V. razreda dopolnjevala tudi obravnava grške literarne zgodovine, s čimer se je delno zapolnila vrzel, ki jo je prinesla ukinitvev grščine.

IV. razred

a) lektira: Kornelij Nepot, Kurcij Ruf, Cezar, Fajdrus (vsi v izboru)

b) literarna zgodovina: obravnava piscev, vključenih v lektiro

V. razred

a) lektira: Ovidij (izbor); Livij (zlasti 1. in 2. knjiga)

b) literarna zgodovina: zgodovinopisje do Livija; Livij; Ovidij; pregled grške narodne epike (Homer)

VI. razred

a) lektira: Vergilij, *Eneida* (zlasti 1. in 2. spev), izbor iz *Georgica*, 1. ekloga; izbor iz Salustija, zlasti iz *Jugurtinske vojne*

b) literarna zgodovina: Vergilij; Salustij; grški zgodovinarji: Herodot, Ksenofont, Tukidid, Plutarh

VII. razred

a) lektira: Cicero, *Cato Maior*; izbor iz Ciceronovih filozofskih del in iz 4. knjige *In Verrem*; po možnosti izbor iz Katula; izbor iz pism Cicerona in Plinija mlajšega

b) literarna zgodovina: Cicero, Plinij mlajši; pregled grškega govornišstva in grške filozofije do Platona (Demosten, Platon)

VIII. razred

a) lektira: izbor iz Horacija; izbor iz Tacita (zlasti poglavja o uporuh panonskih legij), po možnosti nekaj tekstov iz narodne zgodovine

b) literarna zgodovina: rimska lirika; zgodovinoisje od Livija naprej; Horacij, Tacit; pregled grške filozofije do konca (Aristotel); pregled grške dramatike (Ajshil, Sofokles, Evripid)

Vojna je pustila pečat tudi na lektiri; učni načrt pri Liviju je izrecno poudarjal, naj se za lektiro ne izbirajo odlomki o vojnah, in priporočal poglavja, ki predstavljajo rimsko življenje ipd. Enako načelo je veljalo tudi za druge pisce. Kljub temu je bila v VI. letniku priporočena Salustijeva *Jugurtinska vojna*; ali zaradi tega, ker je bila vojna tematika v primerjavi s »prevratniško« vsebino *Katilinove zarote* vendarle sprejemljivejša, ostaja zgolj ugibanje. Prav tako pri lektiri iz Cicerona v VII. razredu ni več političnih govorov (*In Catilinam*), ampak je osredotočena na filozofsko tematiko in umetnost (4. knjiga *Govora proti Veru* je izrecno poudarjena zaradi svojega pomena za umetnost).⁸

Prvo leto še ni bilo posebnih ideoloških pritiskov; ti so se stopnjevali s šolskim letom 1946/47, ko je že bilo poskrbljeno za osnovne materialne in kadrovske zadeve. Ljudska skupščina FLRJ je 11. julija 1946 je sprejela zakon o obveznem sedemletnem šolanju, s katerim je (delno) poenotila sistem šolstva na področju Jugoslavije;⁹ načrtovane so bile tudi sedemletne gimnazije. V Sloveniji, ki je že imela osemletno obvezno šolanje, je omenjeni zakon za šolstvo pomenil nazadovanje; vendar je pri nas njegovo uresničevanje, ki je bilo znotraj republik prepuščeno njim samim, potekalo najhitreje. S šolskim letom 1946/47 je Ministrstvo za prosveto LRS objavilo spremembe k učnemu načrtu

⁸ Učni načrt (1945), 35–36.

⁹ UL FLRJ, 12. 7. 1946, št. 56.648.

za gimnazije.¹⁰ V začasnem predmetniku za gimnazije latinščine ni bilo več; na šolah so jo lahko uvedli kot neobvezni predmet s po 2 urama tedensko. V predmetniku za klasične gimnazije so bile latinščini odmerjene 4 ure tedensko od II. do VIII. razreda; v I. razredu je pouk potekal po predmetniku za (splošne) gimnazije, v katerem latinščine ni bilo. Pouk grščine so lahko uvedli kot neobvezni predmet v višjih razredih s po 2 urama tedensko.¹¹ Ker naj bi z uvedbo sedemletnega obveznega šolanja 4 razredi osnovne šole in 3 razredi nižje gimnazije tvorili celoto, v kateri ni smelo biti razlik med šolami, je bil začetek klasičnega tipa gimnazije predviden šele v IV. razredu; to naj bi se realiziralo s šolskim letom 1949/50, ko bi bili I.–III. razred splošnogimnazijskega, IV.–VIII. pa klasičnega tipa.

Petletni načrt razvoja narodnega gospodarstva FLRJ je bil sprejet 27. aprila 1947, 2. avgusta 1947 pa še slovenska inačica tega načrta.¹² Sprejetje načrta je imelo vpliv tudi na notranjo organizacijo srednjih šol, tudi gimnazije, zlasti klasične gimnazije, ki je začela postopoma izgubljati svoj pomen; politika je s prehodom na plansko proizvodnjo in centralizirano vodstvo pri uresničevanju načrta dajala prednost gospodarstvu in vzgoji kvalificiranega kadra za potrebe gospodarstva.¹³

Za uskladitev učnih načrtov gimnazij FLRJ je Komite za šole in znanost pri vladi FLRJ pozval ministrstva za prosveto republik, naj sestavijo predloge za predmetnik in za učne načrte splošnega tipa gimnazij. Po predložitvi predlogov ministrstev je Komite sklical zvezno konferenco o gimnazijah, ki je potekala od 18. do 21. maja 1948 v Beogradu. Konference so se udeležili zastopniki ministrstev za prosveto vseh republik in strokovnjaki za posamezne predmete; zastopniki so se na delo konference pripravili na republiških konferencah.¹⁴ Konferenca je prvenstveno izpostavila pomen naravoslovnih ved kot najtesneje povezanih z materialnim in tehničnim dvigom države in z oblikovanjem dialektičnomaterialističnega pogleda na svet, poudarila pa je tudi skrb za kvaliteto pouka, za pravilno idejno-politično vzgojo mladine v duhu jugoslovanskega patriotizma in za izgradnjo

¹⁰ Učni načrt (1946), 3–7; za določitev pravil za malo in veliko maturo gl. *Začasna pravila o višjem tečajnem izpitu na gimnazijah in klasičnih gimnazijah*. Vestnik MP 2 (1947), št. 3 (14. marca 1947), 24–25.

¹¹ V učni načrt 1945 in njegove spremembe 1946 grščina ni bila vključena; čeprav je l. 1946 postala neobvezni predmet, zanjo ni bil objavljen učni načrt, medtem ko je hrvaški učni načrt iz l. 1947 (gl. Nastavni plan (1947)) vključeval tudi učni načrt za neobvezno grščino. Že na samem začetku so se pokazale razlike v odnosu do pouka klasičnih jezikov med republikami; delovanje proti pouku latinščine in grščine ni bilo nikjer v Jugoslaviji tako rigorozno kot v Sloveniji.

¹² UL LRS, 2. 8. 1947, št. 31, 211–226.

¹³ Gimnazija (1957b), 10–11.

¹⁴ Učni načrt (1948), 3; Šole (1948), 3; Melihar (1949), 270.

pouka na znanstvenih temeljih marksizma in leninizma. Vprašanja klasičnih jezikov, zlasti latinščine, se je najbolj dotaknil Ivan Guštak v predavanju o učnih načrtih in programih naših gimnazij. Izhajal je iz zahteve predstavnikov nekaterih univerz po uvedbi obveznega pouka latinščine a) zaradi njene splošnoizobraževalne vrednosti in b) zato, ker je bila pogoj za vpis na nekatere fakultete. Prvi razlog je bil *a priori* zavrjen, drugi sprejet, ker je učenje latinščine študentom, ki se je niso učili v gimnaziji, povzročalo težave, še zlasti zato, ker so v njej videli golo formalnost. Latinščino naj bi bilo mogoče uvesti v vseh 5 razredov višje gimnazije bodisi s povečanjem števila tedenskih ur bodisi s povečanjem števila ur na račun naravoslovnih predmetov. Ker sta bila oba predloga zavrjena (prvi zaradi pomanjkanja kadra, drugi, ker bi zaviral naloge gimnazije), je ostala edina sprejemljiva rešitev uvedba dveh ur obveznega pouka latinskega jezika v VII. in VIII. razredu (namesto dotedanjih neobveznih 8), ker bi bili učenci zrelejši in bi lahko sami presodili o potrebi učenja z ozirom na nadaljnji študij na univerzi. Na konferenci so prišle na dan vse etikete klasične gimnazije in njenih dijakov, ki so ostale priljubljeno sredstvo njenih nasprotnikov vse do osemdesetih let: da gre za elitno šolo, ki jo obiskujejo (oz. so jo obiskovali) predvsem otroci konzervativcev in reakcionarjev, ki daje (je dajala) pomanjkljivo znanje naravoslovnih predmetov in matematike, njeni dijaki pa so (so bili) oddaljeni od praktičnega življenja, neiznajdljivi in nepraktični. Potrebe nekaterih strok so narekovale potrebo po njej, vendar v nobenem primeru ni bilo pričakovati, da bi jo obudili v njeni tradicionalni obliki. Za dopolnitev pouka tedanjih klasičnih gimnazij je bila predlagana uvedba obvezne grščine, ki je bila do tedaj izbirni predmet; dijaki bi se latinščino učili od 2. polletja 1. razreda naprej (I. 3, II. 3, III. 3, IV. 3, V. 3, VI. 3, VII. 3, VIII. 3), grščino samo v višji gimnaziji (I. –, II. –, III. –, IV. 3, V. 3, VI. 3, VII. 3, VIII. 3), poleg tega pa še en živ jezik (ruščina), umetnostno zgodovino in telovadbo. Prilagojena bi bila potrebam posameznih republik, šolanje na njej pa bi se omogočilo otrokom iz vse države, ne le krajev, v katerih je klasična gimnazija.¹⁵ Posebej je bilo poudarjeno, da se mora odpreti za dotok dijaštva iz vrst delavstva, ne samo iz »buržoaznega mestnega in kulaškega podeželskega okolja«.¹⁶

Za klasične jezike so bili pomembni trije končni sklepi te konference:

a) naj se s šolskim l. 1948/49 osemletni sistem gimnazijskega šolanja reorganizira tako, da bo imela gimnazija 3 nižje razrede z malo maturo, ki bodo sodili v okvir sedemletnega obveznega šolanja, in 5 višjih

¹⁵ Šole (1948), 20–30.

¹⁶ Melihar (1949), 270.

razredov z veliko maturo (učni načrt in predmetnik je izdelal Komite za šole in znanost, metodološka navodila pa republiška ministrstva za prosveto);

b) da je zaradi kadrovskih potreb na področju zgodovine, arheologije, klasične filologije, arhivistike itd. treba ustanoviti osemletne klasične gimnazije z latinščino od 1. razreda in grščino od 4. razreda, vendar bi bilo odpiranje klasičnih gimnazij omejeno; republiška ministrstva za prosveto bi jo lahko – glede na potrebe – odprla tudi z drugačnim izborom in razporeditvijo jezikov;

c) da je treba v gimnazijah kot nov predmet uvesti latinski jezik (po učnem načrtu po 2 uri v VII. in VIII. razredu).¹⁷

Na osnovi okvirnih učnih načrtov za posamezne predmete, ki jih je pripravil Komite za šole in znanost, je prosvetno ministrstvo LRS izdalo učni načrt za šolsko l. 1948/49, ki je bil od tega šolskega leta naprej obvezen za gimnazije in višje razrede sedemletk; načrt je enako kot prejšnja dva (1945 in 1946) predvideval za splošni tip gimnazij po 2 uri pouka latinščine tedensko v VII. in VIII. razredu. Gimnazije so v skladu s sklepi konference ostale osemletne s triletno nižjo gimnazijo in petletno višjo gimnazijo. Osnovne šole so bile sedemletne; v prvih štirih razredih so bili v veljavi predmetniki in učni načrti osnovnih šol, od V. do VII. razreda pa predmetniki in učni načrti nižjih gimnazij. Spričevalo sedemletke je bilo enakovredno spričevalu nižje gimnazije; z njim so lahko učenci nadaljevali pouk na višji stopnji.¹⁸

Leta 1949 je Ministrstvo za prosveto LRS začelo z veliko naglico uresničevati pobude konference o klasičnih gimnazijah. Ukrepi so skušali na klasični gimnaziji, ki je še vedno veljala za elitno ustanovo, popraviti razmerje med učenci, ki so izhajali iz meščanskih ali premožnejših družin in so tvorili večino, ter med dijaki iz vrst delavstva. Na klasičnih gimnazijah v Mariboru in v Ljubljani so revidirali vpisane prvošolce in četrtošolce na osnovi treh kriterijev: 1. učnega uspeha, 2. socialnega porekla in 3. dotedanjega dela v šoli in izven nje; s tem so iz razredov odstranili »moteče elemente«, dijake iz meščanskih in premožnejših družin, ki bi lahko kakor koli kvarno vplivali na sošolce in na delo v šoli, ter povečali število dijakov iz delavskih vrst. Splošne gimnazije so dobile nalogo, naj čim več dobrih dijakov delavskega porekla preusmerijo na klasično gimnazijo, okrajni in mestni odbori so morali tem dijakom zagotoviti podpore in štipendije, vodstvu obeh klasičnih gimnazij pa sta morali poskrbeti za posebne tečaje latinščine,

¹⁷ Šole (1948), 74.

¹⁸ Gabrič (1991), 80–82.

da bi lahko novi dijaki čim prej dohiteli svoje sošolce.¹⁹ V nobeni drugi republiki ukrepi niso bili tako rigorozni.

Takoj po vojni so bili na gimnazijah, kjer so poučevali latinščino in grščino, v rabi učbeniki, ki so jih uporabljali pred vojno. Prvi novi povojni učbenik je bil izdan l. 1949; to je bila *Latinska vadnica za klasične gimnazije. I. del*. avtorja Rudolfa Južniča. Učbenik se naslanja na Južnič–Korbarjevo slovnico (1940) in je namenjen pouku latinskega jezika s 4 urami tedensko. Zajema celotno oblikoslovje (obravnavava vseh besednih vrst). Ohranja Pipenbacherjevo načelo, naj bodo v učbenike vključeni tudi pregovori in reki, vendar ne prepogosto. Učbenik večinoma vključuje posamezne stavke, dodanih pa je tudi nekaj tematskih sestavkov (npr. *De corpore humano*, *De exercitu Romano*), nekaj poučnih zgodb (npr. *Thebanus et Lacedaemonius*) in basni (npr. *Volk in žerjav*). V skladu z zahtevami novega režima so številni stavki »politično angažirani«, namenjeni zburjanju domoljubja (*Iugoslavia patria nostra est*; sestavek *De Iugoslavia*), povzdigovanju idealov pridnosti, delavnosti (*Delavci našega mesta tekmujejo z delavci sosednjih mest*) in zmage nad okupatorjem. Leta 1951 je izšel še popravljeni ponatis.²⁰

Predstavniki filološke stroke so se v tem obdobju izrazito negativne naravnosti proti klasiki in klasičnim jezikom redko oglasili v zagovor teh. Izjema je Anton Sovrè, ki je l. 1949 v *Popotniku* skušal utemeljiti pomen klasične gimnazije in klasične izobrazbe.²¹

Šolsko l. 1950/51 je bilo zaznamovano z uvajanjem obveznega osemletnega šolstva. Pobuda zanj je bila dana na III. plenumu CK KPJ (29.–30. decembra 1949 v Beogradu), na katerem je načelnik agitpropa CK KPJ Milovan Djilas v svojem uvodnem referatu k prvi točki plenuma (problematika šolstva v boju za socializem) podal oceno dela na področju šolstva, njegove dobre strani in slabosti. V njem je predlagal postopen prehod na osemletno šolanje in uvedbo male mature po končani štiriletni nižji gimnaziji, uvedbo štiriletnih strokovnih srednjih šol, skrajšitev učnih načrtov, revizijo učbenikov ter – ob

¹⁹ Odlok Ministrstva za prosveto LRS II, štev. 5474/1 z dne 16. VII. 1949; zaradi prepozne objave prvo leto ukrepi še niso imeli želenega učinka.

²⁰ Prim. *Objave Ministrstva za prosveto LR Slovenije* 2 (1951), št. 5 (5. marca 1951), 10.

²¹ Sovrè (1949). Baskarjeva posmehljiva ocena (Baskar (1988), 132) njegovega nastopa je nesprejemljiva, še več, celo žaljiva; nikakor ni šlo za »ponižno orjaško Sovretovo postavbo«, ki »citira Marxa in Engelsa« ter »ponavlja premogovniško metaforo antične kulture, za katero se je zdelo, da se je dobi elektrifikacije še posebej dobro prilegala«, temveč prej za dobro razumevanje položaja, v katerem ni bilo mogoče nastopati z očitki ali zahtevami, ampak je bilo treba rešiti, kar se je rešiti dalo. Tako je treba razumeti Sovreta, ki je bil znan po svoji previdnosti, še zlasti glede pojavljanja stroke v javnosti, ob njegovem poskusu, da bi utemeljil pomen klasične gimnazije v okviru sistema, ki se je oblikoval po vojni.

zagotovitvi idejne enotnosti – več samostojnosti republik pri delu na področju šolstva. Večina njegovih predlogov je bila zajeta v resoluciji plenuma.²² Na seji politbiroja CK KPS 11. januarja 1950, namenjeni uveljavljanju sklepov plenuma, je imel uvodni referat Boris Kraigher, ki je kritično predstavil nezavidljive razmere v slovenskem šolstvu: zmeda zaradi uvedbe sedemletk, pomanjkanje predmetnih učiteljev, prevelika centralizacija, slaba pedagoška plat pouka, slabi učni programi, slaba ideološka plat in težave pri kadrovske politiki. Na osnovi tega referata je bila oblikovana posebna komisija (člani: dr. Jože Potrč, Ivan Regent, Boris Kraigher, France Kimovec) z nalogo, da pripravi predloge za reformo šolstva (uvedba osemletk, revizija učnih načrtov, revizija učbenikov, pregled stanja).²³ Vsi ukrepi naj bi veljali že v naslednjem šolskem letu (1950/51). Tedanji minister za prosveto in član komisije Ivan Regent je 24. maja na seji politbiroja CK KPS podal poročilo, v katerem je predlagal, da bi osemletno šolsko obveznost delili na 4 razrede osnovne šole in 4 leta nižje gimnazije; tem bi sledili 4 razredi višje gimnazije. Poročilo je bilo sprejeto in z njim je slovenska delegacija nastopila na zvezni konferenci v Beogradu (29. 5.–1. 6. 1950). Slovenski predlog je bil osamljen; druge republike so se zavzemale za uvedbo enotne osemletke.²⁴

Leta 1950 je Ministrstvo za prosveto LRS sklicalo konferenco ravnateljev višjih gimnazij in zastopnikov visokih šol. Ravnatelji so učiteljske zборе seznanili z rezultati, sklicali konference učiteljskih zborov in organizirali diskusijo o vprašanih organizacijske strukture višje gimnazije in o njenih dveh dotedanjih osnovnih tipih (splošna in klasična gimnazija), o umestnosti bifurkacije splošne gimnazije in o predmetniku za predlagani tip višje gimnazije.²⁵ Šolsko leto 1950/51 se je začelo z reorganizacijo številnih sedemletnih osnovnih šol v osemletne; tako smo dobili osemletno šolsko obveznost, ki je bila uzakonjena šele l. 1953.²⁶ Leta 1953 je bila ustanovljena tudi Komisija za reformo šolstva, ki je po navodilih, ki jih je dobivala od Zvezne komisije za reformo šolstva iz Beograda, skrbela za pripravo šolske reforme; celoten potek reforme je nadziral Odbor za prosveto Zveznega izvršnega sveta. Komisija je bila zgolj podaljšani organ oblasti, ki se pri pripravi reforme največkrat ni ozirala na mnenja strokovnih visokošolskih in pedagoških krogov.

Leta 1950 so izšli štirje učbeniki za klasična jezika:

²² Izvori (1985), 483–489.

²³ AS 1598 – CK KPS III/2, zapisnik seje politbiroja CK KPS 11. 1. 1950.

²⁴ AS 1598 – CK KPS III/2, zapisnik seje politbiroja CK KPS 24. 5. 1950; Gabrič (1991), 88.

²⁵ Objave M LRS 2 (1950), št. 2 (20. novembra 1950), 6.

²⁶ Prim. UL LRS, 15. 10. 1953, št. 53, 517.

a) Rudolf Južnič ob sodelovanju Silva Koprive izdal *Latinsko vadnico za klasične gimnazije. II. in III. del*. Vadnica nadaljuje snov 1. dela; zajema snov za II. in III. gimnazijski razred: dopolnitev oblikoslovja in skladnjo (vokalni del 3. spregatve, deponentniki, poldeponentniki, nepravilni, nepopolni in brezosebni glagoli, posebnosti deklinacij, dopolnitev števnikov in zaimkov, sklad krajevnih imen, opisna sprega, Acl, Ncl, odvisniki, particip, supin, gerundij in gerundiv). Iz obravnave sintakse je izvzeto sklonoslovje, katerega obravnava se je navezovala na lektiro. Snov je jasno in natančno razdeljena, vendar – v skladu z novim učnim načrtom in manjšim številom ur – obdelana zelo sumarno; poglavja so v primerjavi s predvojnimi učbeniki precej okrajšana, zelo pa jih popestrijo številni sestavki (predvsem anekdote).

b) Rudolf Južnič je izdal tudi *Latinsko vadnico za gimnazije*. Vadnica, ki zajema obravnavo celotnega latinskega oblikoslovja in sintakse, združuje vadnico in slovnico. Po obsegu je približno za polovico manjša od vadnic za klasične gimnazije; snov je obravnavana še bolj strnjeno. Način obravnave snovi je enak, prav tako jo dopolnjujejo številni pregovori, reki in anekdote.

c) Rudolf Južnič in Pavel Sušnik sta izdala *Latinsko vadnico za srednje medicinske šole*. Vadnica je bila namenjena vsem vrstam srednjih medicinskih šol; učenci naj bi se na osnovi v njej zbranega in obdelanega gradiva dodobra seznanili s strokovno medicinsko terminologijo, da bi lahko sledili pouku strokovnih predmetov. Glede na različno število ur, odmerjenih latinščini na posameznih šolah, je bilo potrebno gradivo prirejati in selekcionirati; izbira je bila prepuščena učiteljem. Snov je skoncentrirana na primere prevajanja iz latinščine v slovenščino; po slovensko-latinskih nalogah so učitelji posegali, če je dopuščal čas. Učbenik združuje vadnico in slovnico; obdelane so vse sklanjatve z najpomembnejšimi izjemami, števniki, predlogi, vezniki, zaimki, pri spregatvah pa aktiv, 3. os. pasiva, konjunktiv in deležniki. Gre za strogo strokovno knjigo; med primeri skoraj ni nobenega, ki bi učence seznanjal z rimskim civilizacijskim okvirom, besedišče pa je v celoti skoncentrirano na strokovno terminologijo. V dodatku so zbrani primeri receptur, okrajšave, grški predlogi, grški medicinski izrazi ter nekaj sestavkov iz Plinija starejšega.

č) Fran Bradač je izdal *Grško vadnico za IV. in V. razred klasične gimnazije*.²⁷ Vadnica je predelava vadnice iz l. 1920; prilagojena je novemu učnemu načrtu (po 3 ure grščine tedensko) in temu primerno skrajšana. Avtor je vrstni red obravnave ohranil skoraj nespremenjen; razlike v primerjavi s 1. izdajo so minimalne (npr. začne s samostalniki na α -

²⁷ Prim. *Objave Ministrstva za prosveto LR Slovenije* 2 (1950), št. 2 (20. novembra 1950), 2.

purum namesto s samostalniki na -η). Tudi razdelitev snovi je ostala nespremenjena (I. del: samostalniki idr. besedne vrste, glagoli tematne konjugacije; II. del: atematni glagoli; nekatere posebnosti). Nekatere primere je ohranil povsem nespremenjene, nekatere je priredil, dodal pa je tudi nekaj novih. Pogosto je spremenjen samo uvodni stavek paragrafa ali pa so grški in slovenski stavki zamenjani (grške stavke iz 1. izdaje najdemo v 2. izdaji v slovenščini in obratno). Bolj kot se oddaljujemo od začetka učbenika, manj je sprememb. Včasih so vaje prirejene tako, da se lahko učenec opre tudi na znanje latinskega jezika (npr. pri obravnavi AcI (§ 9)). Pri obravnavi skladnje se osredotoča na primere prevajanja iz slovenščine v grščino. Ohranja večino sestavkov, ki so bili vključeni v 1. izdajo; daljši sestavki so okrajšani, vsi stavki in sestavki z versko vsebino izpuščeni. V skladu z zahtevami novega režima so predvsem v 1. delu vključeni številni stavki s tematiko vojaškega poguma, boja za svobodo, prostovoljnega dela in državljanske poslušnosti. Druga izdaja je izšla l. 1968.

Razlike v pristopu do vprašanja srednjega šolstva, zlasti gimnazijskega šolstva, so tudi zgodovinskega izvora; Hrvaška in Slovenija, ki sta imeli na šolskem področju skupnega predhodnika, avstrijski šolski sistem, sta hoteli ohraniti gimnazijo kot eminentno izobraževalno ustanovo (zagovornik ohranitve klasične gimnazije je bil tudi Boris Kidrič),²⁸ južne jugoslovanske republike, kjer gimnazijska tradicija ni bila tako zakoreninjena, pa so se zavemale bodisi za njeno odpravo bodisi za preoblikovanje v navadno srednjo šolo. Idejo o ukinitvi gimnazij je na srečanju učiteljskih združenj Jugoslavije aprila 1954 v Sarajevu načel Milivoj Urošević, rektor Višje pedagoške šole v Beogradu.²⁹ V Sloveniji takšnih predlogov niso podprli.

Junija 1955 je Svet za prosveto in kulturo LRS na svoji 12. seji sprejel nov predmetnik in začasni pravilnik o maturi za gimnazije in klasične gimnazije. Po novem predmetniku je bila v gimnazijah latinščina od V. do VIII. razreda neobvezni predmet, če se je zanj prijavilo vsaj 5 dija-

²⁸ Zapisnik 18. seje Pedagoško-znanstvenega sveta FF v Ljubljani dne 27. 6. 1973, 13 (Gantar, K.).

²⁹ Gimnaziji je očital tipično buržoazni značaj, postavljanje v nenaravne pogoje življenja, priučevanje dvoličnosti, hinavščine, prilizovanja, neznačajnosti, varanja, sumljivo moralno vzgojo, podajanje enostranskega teoretičnega znanja, moralno deformiranost, odvrčanje od praktičnega dela, uvajanje v nerealni svet abstrakcij in vzbujanje upanja dijakom, da bodo živeli gosposko življenje, daleč od naporov in težav proizvodnega procesa, njenim dijakom pa posledično nesposobnost vključevati se v gospodarsko ali družbeno življenje. Pd, št. 8, 20. 4. 1954, 1.

kov.³⁰ V klasičnih gimnazijah je bil za klasične jezike določen naslednji predmetnik:³¹

latinski jezik I. 5; II. 4; III. 4; IV. 4; V. 4; VI. 3; VII. 3; VIII. 3

grški jezik I. –; II. –; III. –; IV. 3; V. 4; VI. 3; VII. 3; VIII. 3.³²

Naknadno je bila za klasične gimnazije objavljena še sprememba, da sta pouku grščine v VIII. razredu namenjeni samo 2 uri namesto predvidenih 3. Predmetnik je veljal od začetka šolskega leta 1955/56 za vse razrede nižjih gimnazij, za V. in VI. razred gimnazije in za V.–VII. razred klasične gimnazije; na klasični gimnaziji je prenehal veljati s šolskim l. 1956/57, na gimnazijah pa s šolskim l. 1957/58, ko so postopoma začeli uvajati novi predmetnik.

Po začasnem pravilniku o maturi³³ se je ta opravljala pisno in ustno po razporedu, ki ga je določil ravnatelj šole in ga poslal Svetu za prosveto in kulturo LRS v potrditev. Pisni del so kandidati opravljali iz slovenskega jezika, matematike, enega od tujih jezikov (po izbiri kandidata) in na klasičnih gimnazijah iz latinskega ali grškega jezika po kandidatovi izbiri. Za klasične jezike so učitelji (enako kot pri živih jezikih) dan pred pisnim delom izpita izročili tri besedila za prevajanje v zaprtih kuvertah ravnatelju, ki jih je zapečatil in shranil, odprl pa jih je naslednji dan neposredno pred začetkom pisnega izpita na seji izpitnega odbora, ki je izbral eno nalogo, imel pa je pravico naloge odkloniti in določiti nove. Naloga za klasične jezike je obsegala prevod v obsegu 25–30 tiskanih vrstic neznanega besedila, ki se je napisalo na tablo ali

³⁰ Objave S LRS 6 (1955), št. 3 (20. maja 1955), 1. Z istim odlokom, ki je prinašal določila glede pouka tujih jezikov na gimnazijah, je bila v soglasju z okrajnimi in mestnimi sveti za šolstvo napovedana ustanovitve vzporednic klasičnega tipa gimnazije z latinščino in angleščino (oz. nemščino) od I. razreda naprej in francoščino (oz. italijanščino ali nemščino) kot drugim tujim jezikom od IV. razreda v Ljubljani, Mariboru, Celju in Kranju.

³¹ Učni načrt (1955), 3–5; Ciperle (1994), 110.

³² Učni načrt je predvideval na klasičnih gimnazijah tudi učenje francoščine od IV. do VIII. razreda namesto grščine [Učni načrt (1955), 65]. To je bilo povezano s sklepom 7. redne seje Sveta za kulturo in prosveto LRS z dne 28. januarja 1955, ki je določal, da se na klasični gimnaziji v Ljubljani z novim šolskim letom v IV. razredu odpre paralelka s francoskim jezikom namesto grščine. Način izbire dijakov, ki so bili sprejeti v ta oddelek, in možnost ustanovitve takšnih oddelkov tudi v drugih krajih je določila posebna komisija v sestavi: Miroslav Ravbar, dr. Jože Goričar, dr. Svetozar Ilešič in Miško Kranjec [Objave S LRS 6 (1955), št. 2 (20. marca 1955), 1]. Na seji sveta 13. aprila 1955 je bil sklep potrjen, predmetnik pa naj bi obveljal tudi za vzporednice na gimnazijah, ki jih določi Svet za kulturo in prosveto na predloge okrajnih in mestnih svetov za prosveto in kulturo v Ljubljani, Mariboru, Celju in Kranju [Objave S LRS 6 (1955), št. 3 (20. maja 1955), 1].

³³ Učni načrt (1955), 129–143; prim. tudi *Začasni pravilnik o maturi* (1957) v: Objave S LRS 8 (1957), št. 3 (28. maja 1957), 32–36.

razmnožilo pod nadzorom izpraševalca ter razdelilo kandidatom, ki so lahko pri prevajanju uporabljali samo slovar.³⁴ Ustni del mature so kandidati opravljali najkasneje 3 dni po končanem pisnem delu, in sicer na klasičnih gimnazijah iz slovenskega jezika s književnostmi narodov Jugoslavije, iz tujega jezika, zgodovine z zgodovino umetnosti, matematike in latinskega ali grškega jezika; dijaki, ki so VII. razred izdelali z najmanj prav dobrim uspehom, VIII. razred pa z odličnim uspehom in so bili pri pisnem delu mature iz vseh predmetov ocenjeni z vsaj prav dobro oceno, so bili ustnega dela mature oproščeni. Ustni izpit je trajal približno 15 minut, na njem pa je moral kandidat samostojno in brez pomoči odgovarjati na vprašanja izpraševalca; poleg izpraševalca mu je smel vprašanja zastavljati še predsednik izpitne komisije.

Primerjava predmetnikov (gimnazije in klasične gimnazije) za obdobje 1945–1956: **glej prilogo na koncu članka!**

Ukinitve klasičnih gimnazij

Na pobudo Sveta za prosveto in kulturo NR Srbije in NR Hrvaške je sekretarka za prosveto FNRJ Lepa Perović marca 1955 napovedala posvetovanje o problemih klasičnih gimnazij. Glavni razlog za sklic posvetovanja so bile razlike med tremi učnimi načrti, po katerih je potekal pouk v klasičnih gimnazijah (učni načrt NR Srbije, NR Hrvaške in LR Slovenije; sarajevska klasična gimnazija je delovala po hrvaškem učnem načrtu, v Črni Gori in Makedoniji pa so klasični oddelki delovali po srbskem učnem načrtu). Razlike so bile prvenstveno glede pouka latinščine in grščine (neizenačeno število tedenskih ur, razlike glede leta začetka pouka obeh klasičnih jezikov), delno tudi glede pouka zgodovine in tujih jezikov, kar je dijakom povzročalo težave pri prehajanju z ene na drugo gimnazijo. Posvetovanje je bilo v Beogradu, na njem pa so v obliki dveh referatov obdelali problematiko klasičnih gimnazij:

1. njeno vlogo skozi prizmo učnih načrtov in predmetnikov (z diskusijo; pripravili so ga profesorji s klasične gimnazije v Beogradu pod vodstvom ravnateljice Grabovčeve, za njegovo pripravo pa so morali z vseh klasičnih gimnazij v državi poslati učne načrte)³⁵ in

³⁴ Minimalni obseg pisnega dela se je glede na začasni pravilnik o maturi iz l. 1951 (gl. Objave S LRS 2 (1951), št. 7 (18. maja 1951), 4–5) nekoliko povečal.

³⁵ Po navodilu tedanjega načelnika Oddelka za šolstvo Staneta Miheliča je v Beograd poslala predmetnik samo ljubljanska klasična gimnazija, ker sta obe gimnaziji imeli enak predmetnik in učni načrt.

2. njeno mesto v tedanjem obdobju in vlogo v prihodnjem razvoju šolstva (z diskusijo).³⁶

Prvi referat so beograjski profesorji poslali vsem klasičnim gimnazijam, da so se lahko predstavniki pripravili na diskusijo, in Zveznemu sekretariatu za prosveto. Posvetovanja naj bi se udeležili ravnatelji klasičnih gimnazij, po en učitelj naravoslovnih predmetov z vsake gimnazije in po en filolog ter predstavniki svetov za prosveto in kulturo iz vsake republike in Zveznega sekretariata za prosveto. Točen datum in kraj posvetovanja (5. in 6. maj 1955 v prostorih Zveznega izvršnega sveta) so sporočili naknadno. Sekretariat za prosveto in kulturo LR Slovenije je za udeležbo na tem posvetovanju določil tri predstavnike: Jožeta Košarja, ravnatelja klasične gimnazije v Mariboru, Miroslava Ravbarja, ravnatelja klasične gimnazije v Ljubljani, in Staneta Miheliča, načelnika oddelka za šolstvo.³⁷

Teze za prvi referat (*O učnih načrtih in predmetnikih klasičnih gimnazij*), ki so jih poslali iz Beograda, so bile: 1. obstoječi tipi gimnazij pri nas; 2. spremembe našega šolstva po osvoboditvi; 3. pomen in vloga antike v izobraževanju; 4. potrebe za klasično izobraženimi kadri; 5. primerjava učnih načrtov klasičnih gimnazij v posameznih republikah; 6. odnos med humanističnimi in naravoslovnimi predmeti v obstoječih gimnazijah; 7. predlog novega učnega načrta za klasične gimnazije in njegove spremembe: a) klasičnim jezikom in humanistiki naj se nameni več časa, b) učni načrt za naravoslovne predmete naj se omeji na naj-nujnejše, c) več pozornosti naj se posveti izobraževanju na področju glasbe in umetnosti; 8. problem izdelave učbenikov in oskrbe klasičnih gimnazij z učbeniki, hrestomatijami, antologijami in slovarji ter učnimi pripomočki, ki jih ta šola zahteva.³⁸

Teze za drugi referat (*Položaj in vloga klasičnih gimnazij v sedanjem in prihodnjem šolskem sistemu*) je udeležencem direktno poslal Svet za prosveto in kulturo NR Hrvaške, ker jih je pripravljala ravnatelj zagrebške klasične gimnazije Crvelin v sodelovanju s tamkajšnjimi učitelji:

1. historiat klasične gimnazije;
2. značilnosti klasičnega izobraževanja;
3. klasična gimnazija mora biti ne le splošnoizobraževalna šola, ampak mora tudi specializirati;
4. upravičenost obstoja klasične gimnazije in učenja klasičnih jezikov;
5. pripombe k trenutni organiziranosti klasične gimnazije, k njenemu učnemu načrtu in predmetniku;

³⁶ ARS 249 – Svet za kulturo in prosveto LRS, š. 108 - 1127/1-55.

³⁷ ARS 249 – Svet za kulturo in prosveto LRS, š. 108 - 1127/2-55.

³⁸ ARS 249 – Svet za kulturo in prosveto LRS, š. 108 - 1127/4-55.

- a) preobremenjenost učencev,
- b) klasični jeziki so mrtvi jeziki in zato nepotrebni in nekoristni,
- c) klasična gimnazija je »elitna« šola,
- d) njen pouk je zastavljen preširoko;

6. naloge, ki jih socialistična družba narekuje gimnaziji in s tem tudi klasični gimnaziji.³⁹

Prva naloga, ki so si jo zastavili udeleženci posvetovanja, je bila uskladitev predmetnikov in učnih načrtov, s čimer bi odpravili težave, s katerimi so se soočali dijaki (mala in velika matura, prehod v realni tip gimnazij itn.), kot drugo nalogo so si zastavili vprašanje redigiranja in izdajanja učbenikov, slovarjev in učil za klasične jezike in druge predmete v klasičnih gimnazijah, kot tretjo nalogo pa izmenjavo in uskladitev različnih mnenj o položaju, pomenu in vlogi klasičnih gimnazij tedaj in v prihodnjem šolskem sistemu; o sklepih posvetovanja so obvestili vsa ravnateljstva klasičnih gimnazij in svete za prosveto in kulturo.

Sklepi glede prve zastavljene naloge so bili naslednji:

1. Število ur v predmetniku naj v nižjih razredih ne presega 30 in v višjih ne 32.

2. V vsakem razredu naj poteka pouk latinščine po 4 ure tedensko z izjemo VII. razreda, kjer so ji odmerjene le 3 ure.

3. Pouk grščine naj se začne v 3. razredu; skupno število ur v vseh razredih se poveča za 5.

4. V I. razred klasičnih gimnazij se uvedeta živi tuji jezik in zgodovina v tistih republikah, v katerih se doslej nista poučevala.

5. Pouk živih jezikov poteka od I. do VIII. razreda po 3 ure tedensko; tuji jezik si učenec lahko izbira.

6. V okviru zgodovine v I. razredu naj se predava mitologija, ker se otroci v tej dobi najlažje in z velikim navdušenjem prepuščajo svetu mitov in bajk in jim je s pomočjo mitologije zelo lahko razložiti nastanek religije, kar je v tej starosti zelo koristno. Znanje mitologije v veliki meri podpira tudi razumevanje klasičnih tekstov. Zaželeno bi bilo, da bi klasični filologi poučevali antično zgodovino v I. in V. razredu zaradi povezave zgodovine z gradivom klasičnih jezikov.

7. Mala matura se bo opravljala v klasičnih gimnazijah v tistih republikah, v katerih se opravlja tudi v drugih šolah, vendar se to posvetovanje obrača na Sekretariat za prosveto Izvršnega sveta, da se vprašanje male mature reši v duhu zveznih predpisov enotno za vso Jugoslavijo.

8. Komisija predlaga naslednji predmetnik:⁴⁰

³⁹ ARS 249 – Svet za kulturo in prosveto LRS, š. 108 - 1127/5-55.

⁴⁰ Po predlaganem predmetniku naj bi se zmanjšalo število ur materinščine (v vsakem letniku po 4) zaradi latinščine in njenega prispevka k slovnici materinega

Latinski jezik I. 4; II. 4; III. 4; IV. 4; V. 4; VI. 3; VII. 4; VIII. 4.

Grški jezik I. –; II. –; III. 3; IV. 3; V. 4; VI. 3; VII. 3; VIII. 4.

9. Matura naj se opravlja v vseh republikah enako: a) materinščina (pisno in ustno); b) latinski ali grški jezik (pisno in ustno); c) tuji jezik (pisno in ustno); d) zgodovina z zgodovino umetnosti; e) matematika (samo ustno).⁴¹

Sklepi glede druge zastavljene naloge so bili naslednji:

1. Predlaga se ustanovitev komisije strokovnjakov iz vseh republik, ki bo preštudirala dela antičnih pisateljev in piscev domače srednjeveške latinske književnosti. Komisija bo predlagala najprimernejše tekste, ki prikazujejo antiko in najbolj ustrezajo našim vzgojnim ciljem.

2. Pisanje učbenikov in slovarjev za klasične jezike se zaupa najboljšim strokovnjakom iz vseh republik; ti naj bodo izbrani, vendar ne z razpisom.

3. Komentarji in kratke vsebine ob tekstih naj se pišejo za vsako republiko posebej v učenem jeziku.

4. Tiskanje učbenikov naj bo enotno in koncentrirano; po mnenju komisije bi jih bilo najprimerneje tiskati v Zagrebu, ki ima ustrezno usposobljen kader in tehnično opremo.

5. Izdelajo naj se posebna učila (zemljevidi Grčije in Rima, reprodukcije slik in kipov) za vse klasične gimnazije; tisk in izdelava naj se subvencionira iz zveznih in republiških sredstev. Predlaga se tudi izdelava učnih načrtov in predmetnikov za vse predmete klasičnih gimnazij, ki naj bodo enotni za vso državo.

6. Poleg obstoječih gimnazij naj se odprejo klasične vzporednice na realnih gimnazijah, kjer je mogoče.

7. Sekretariat za prosveto naj poskrbi za kader v Bosni in Hercegovini, Črni gori in Makedoniji.

jezika. Pouk latinščine naj bi se izravnal in poenotil v vseh republikah. Grščina bi se uvede v 3. razred v tistih republikah, kjer je doslej ni bilo in skupno število ur v vseh razredih bi bilo večje za 5 ur, ker se je do tedaj posvečala grškemu jeziku manjša pozornost kakor latinskemu, čeprav je njegov pomen za šolo te vrste enak pomenu latinskega jezika.

⁴¹ Poleg naštetih so bili podani tudi naslednji predlogi: a) v predmetnik naj se uvede predmet *uvod v umetnost oz. umetniški pouk* (V.–VIII. razred), ki bi obsegal zgodovino likovne umetnosti in glasbe ter teorijo s področja teh umetnosti, pri čemer bi se posvetilo več pozornosti emocionalno-estetskemu elementu, ki jih likovna umetnost in glasba lahko data mlademu človeku in so v vzgoji tako zelo pomembni; v nižjih razredih naj bi pouk predmeta potekal ob risanju in petju; b) nekoliko naj bi se znižalo število naravoslovnih predmetov; c) telovadba in predvojaška vzgoja naj bi bili zastopani enako kot v realnih gimnazijah; d) uvede naj se predmet *družbeno-moralna vzgoja* (I.–VI. razred; v V. in VI. razredu jo lahko nadomesti razredna ura), v VII. in VIII. razredu pa naj bo v predmet filozofija vključena etika.

Sklepi glede tretje naloge so bili naslednji:

1. Klasična gimnazija ostane do končne rešitve vprašanja reforme šolskega sistema še naprej splošnoizobraževalna osemletna šola z ustreznim ravnotežjem med humanističnim in naravoslovno-matematičnim delom.

2. Nižji razredi klasične gimnazije ustrezajo – razen pri klasičnih jezikih (latinščina od I. razreda naprej, grščina od III. razreda) – številu predmetov in učnemu načrtu osemletnih šol, tako da učenci nemoteno prestopajo iz klasične gimnazije v druge šole.

3. Problematiko klasične gimnazije v prihodnjem šolskem sistemu naj rešuje komisija za reformo šolstva na temelju dveh stališč, ki so ju izoblikovali udeleženci tega posvetovanja, in sicer a) da je klasična gimnazija splošnoizobraževalna osemletna šola z učnim načrtom, v katerem so uravnoteženo zastopani humanistični in naravoslovno-matematični predmeti, in b) da je gimnazija tudi šola delno strokovnega značaja, v kateri poteka od V. do VIII. razreda intenzivnejši pouk klasičnih jezikov.⁴²

S sprejetjem teh sklepov se je zaključilo posvetovanje, na katerem so teoretično poenotili različna stališča in predlagali izboljšave ali spremembe glede tedanje klasične gimnazije, »nespretnega kompromisa med realno in klasično gimnazijo« (kot jo opisuje peta teza drugega referata). Sklepi so bili sprejeti kot spodbuda republiškim Svetom za prosveto in kulturo, nekatere točke soglasno, vse pa z večino glasov. Slovenska predstavnika sta imela pomisleke le glede grščine v 3. razredu, vendar jih poročilo ne navaja. Zvezni sekretariat za prosveto je prosil republiške svete za morebitne pripombe.⁴³

Problematika nižjih gimnazij je bila »rešena«, ko je bila uvedena osemletna šolska obveznost; nižje gimnazije so bile ukinjene in izenačene z osemletkami. Odprto je ostalo vprašanje višje gimnazije: ali naj se izenači z drugimi srednjimi šolami ali naj (zlasti klasična gimnazija) ohrani poseben status. Reševanje vprašanja gimnazij je šlo v korak z reševanjem vprašanja strokovnih šol; pri tem je odločilno vplivala usmerjenost celotnega šolskega sistema, ki je bila naravnana v izobraževanje prvenstveno strokovnega kadra za industrijo in proizvodnjo. Od tod tudi predlog Edvarda Kardelja o zmanjšanju števila gimnazij

⁴² ARS 249 – Svet za kulturo in prosveto LRS, š. 108 - 1127/6-55 (Poročilo Miroslava Ravbarja Oddelku za šolstvo Sveta za prosveto in kulturo LRS); ARS 249 – Svet za kulturo in prosveto LRS, š. 108 - 1127/7-55.

⁴³ Vlado Vodopivec, takratni sekretar Sveta za prosveto in kulturo LRS, je s posebnim dopisom z dne 5. septembra obvestil zvezni Sekretariat za prosveto, da je bil na seji Sveta 15.6.1955 sprejet nov predmetnik za klasične gimnazije, ki se bistveno ne razlikuje od predloga posvetovanja, in da je bil v skladu s tem predmetnikom izdelan tudi učni načrt, ki pa ga je nemogoče ponovno spreminjati.

in povečanju števila strokovnih šol, čemur so najbolj nasprotovali univerzitetni profesorji, ker so dajale strokovne šole v primerjavi z gimnazijo preslabo splošno znanje in predznanje za nadaljnje izobraževanje na univerzi, kar je vplivalo na kvaliteto in potek študija.⁴⁴ Ob nasprotujočih si zahtevah stroke (znotraj katere so se kresala različna mnenja) in politike so obveljale zahteve slednje. Pri odločanju, ali gimnazije ukiniti, povsem reformirati ali minimalno reorganizirati, se je Zvezna komisija za reformo šolstva odločila za temeljito reformo, s katero bo gimnazija izgubila svoj primat, doživela številne spremembe (več jezikov, družboslovnih in naravoslovnih predmetov ter tehnična izobrazba) in ne bo več edina, ki bo omogočala neposreden prestop na univerzo. Klasična gimnazija v reformnih predlogih ni bila omenjena; to je pomenilo, da je nepotrebna in da bo ukinjena.

Komisija za reformo šolstva pri Zveznem zavodu za preučevanje šolskih in prosvetnih vprašanj je v sklopu priprav na šolsko reformo izdelala predlog glede statusa gimnazij v bodoči ureditvi šolstva; predlogi so sklepe in predloge posvetovanja o klasičnih gimnazijah v celoti prezrli. V sklepnem dokumentu, ki ga je komisija izdala, je bilo gimnaziji očitano: da je njena zasnova splošnega izobraževanja zastarela; da je izobrazba, pridobljena v gimnaziji ohranila enciklopedični značaj in da s tem krepí težnjo, ki vodi k pretežno intelektualistični vzgoji; da je v učnih načrtih ohranila nenormalen odnos med tradicionalnim in sodobnim; da učencev ne spodbuja dovolj k praktični uporabi znanja; da ne posveča dovolj pozornosti razvijanju tehnične kulture kot bistvene komponente vzgoje in izobraževanja sodobnega človeka, zlasti v socialistični družbi; da ne upošteva različnih interesov, nagnjenj in sposobnosti učencev; da znanje zaradi večinoma verbalistične predavalne metode ne razvija dejavnosti, kritičnosti, samostojnosti in iniciativnosti učencev, ta pasivnost pa se prenaša tudi na študij na fakultetah, ki je le podaljšek neučinkovitosti gimnazijske vzgoje in izobraževanja. Podobno, kot so pred reformo v avstrijskem šolstvu l. 1909 reformistična gibanja našla idealnega glavnega krivca za slabosti šolskega sistema v filologiji, ga je socializem našel v gimnaziji. Humanizem in humanistična vzgoja, katerih glavni nosilec je vedno bila gimnazija, sta stopila v ozadje; novi ideal je bil materializem, ki ga je spodbujal gospodarski razvoj, ta pa je terjal širitev strokovnega šolstva. Ideja enciklopedične izobrazbe kot pogoja za vsestranski razvoj osebnosti se je sicer ohranila, vendar z namenom, da se z njo posameznik učinkoviteje udejstvuje v proizvodnji in organih družbene uprave. Cilj gimnazijskega pouka je bil oborožitev mladine z znanjem in splošno izobrazbo, z delovno in družbeno disciplino,

⁴⁴ ARS 1598 – CK ZKS III, š. 7, Stenografski zapisnik IX. plenarne seje CK ZKS, 5. 12. 1958, 63–64.

organiziranostjo, iniciativnostjo, skratka »vsem, kar odlikuje človeka socializma.«⁴⁵ Gimnazija naj bi postala štiriletna vzgojna in delovna ustanova, v kateri bi se učenci navzemali socialistične družbene vzgoje, ki naj bi bila vzgoja za delo (sinteza intelektualne in delovne vzgoje), kjer bi si posameznik pridobil celovit marksistični znanstveni pogled na svet, naravo in družbo (in jih skozi to prizmo tudi zrelo vrednotil), dopolnjevala pa bi jo tudi telesna, zdravstvena in estetska vzgoja.⁴⁶

Klasični jeziki v srednji šoli so bili popolnoma potisnjeni v ozadje. Za klasične gimnazije je bila usodna ugotovitev komisije, da je za novo šolo po meri socialistične ureditve klasična izobrazba s svojim enostranskim organizacijskim sistemom in učilniškim poukom ne le preozka, ampak je postala celo ovira pri uresničevanju novih socialističnih vzgojnih nalog. »Zato obstaja v trenutnih razmerah le malo razlogov za obstoj posebnega statusa klasične gimnazije kot samostojne šole; da pa bi bil za nadaljnji študij določenih področij znanosti in kulture zagotovljen dotok mladega kadra, ki bi dobro poznal klasične jezike in antiko, se lahko na določenih gimnazijah ustanovijo posebni oddelki, kjer bi bilo pouku latinščine in grščine posvečeno več časa.« V eni republiki naj bi obstajale 2–3 gimnazije s klasičnimi oddelki.⁴⁷

Sloves gimnazije kot elitne šole, če oznako »eliten« razumemo v pomenu »najkvalitetnejši«, je bil zatrt; postala je le ena izmed šol 2. stopnje (= srednjega) šolanja. Ni bila več edina šola, ki je pripravljala dijake za študij, ostala pa je edina vrsta srednje šole, katere maturanti so se lahko vpisali na vse visoke šole.⁴⁸

Splošni zakon o šolstvu, s katerim sta bili gimnazija in strokovna šola praktično izenačeni, je bil brez večinske podpore strokovnjakov sprejet 25. junija 1958,⁴⁹ uvajanje njegovih določil in uresničevanje pa je potekalo vse do 1962. S sprejetjem zakona je bilo določanje razvojnih smernic na področju šolstva v rokah Prosvetnega sveta Jugoslavije, ki je že l. 1958 predlagal dve izbirni smeri gimnazije: družboslovno-jezikovno in naravoslovno-matematično, vendar je bil predlog deležen vrste pripomb, največ prav iz Slovenije, kjer so se šolske oblasti prav v tem obdobju posvečale ureditvi strokovnega šolstva, da bi mu bila omogočena premoč nad gimnazijami; usoda gimnazij je bila – po besedah tedanjega šolskega ministra Vlada Majhna – odvisna od ureditve strokovnega šolstva.⁵⁰ Tako naj bi gimnazija ne bila več splošnoizobraževalna, ampak nekakšna strokovna šola, kjer bi se šolali dijaki za stroke, za katere bi

⁴⁵ Gimnazija (1957b), 18, 24–25.

⁴⁶ Gimnazija (1957a), 6, 8–17; Nacrt (1957), 8–9.

⁴⁷ Gimnazija (1957a), 7 in 18.

⁴⁸ Gimnazija (1957b), 14.

⁴⁹ UL FLRJ, št. 28, 16. 7. 1958, str. 746–761.

⁵⁰ Gabrič (1999), 27 in op. 36.

kadra ne mogle izobraziti strokovne šole (Filozofska fakulteta, Pravna fakulteta, Pedagoška fakulteta). Načrt učnih programov, ki ga je pripravila Skupina za gimnazije pri Zveznem zavodu za preučevanje šolskih in prosvetnih vprašanj, je v načrtu dokumenta o gimnaziji v posameznih republikah predvidel tudi možnost ustanovitve klasične gimnazije kot pripravnice za določene stroke filozofske fakultete, pri rednem pouku v gimnazijah pa je latinščino predvidel kot izbirni predmet z dvema urama tedensko v vseh štirih letnikih. Skupina je pripravila tudi učni načrt, nastal na osnovi načrta klasične gimnazije, vendar v zelo prirejani in zgoščeni obliki.⁵¹

Svet za šolstvo je na svoji 12. redni seji dne 28. maja 1958 potrdil sklep 5. skupne seje obeh Zborov Okrajnega ljudskega odbora Ljubljana, sprejet 15. aprila 1958, glede odprave dotedanjih popolnih gimnazij na območju Ljubljane in ustanovitve štirirazrednih gimnazij s tem, da so osemletne osnovne šole nadaljevale z istim učnim načrtom, s katerim so učenci začeli šolanje, kar je veljalo zlasti za organizacijo tujih jezikov, sestava osmih razredov dotedanjih gimnazij pa je kolikor toliko ostala nespremenjena. Zadnja dva sklepa sta obveljala za vso Slovenijo.⁵²

Med letoma 1950 in 1958 je izšlo devet učbenikov za klasične jezike. Leta 1951 je Fran Bradač pripravil novo izdajo grške slovnice: *Grška slovnica za klasične gimnazije*.⁵³ Slovnica je okrajšana verzija slovnice iz l. 1920 in prilagojena novemu učnemu načrtu, v katerem je bilo grščini odmerjenih v povprečju 2x manj ur kot l. 1920. Manj je opomb in opozoril na posebnosti, izpuščene so primerjave s slovenščino ter etimološke in historično-gramatične razlage, včasih je nekoliko spremenjena slovnicična terminologija (npr. *deblo* > *osnova*; *sklonilo* > *obrazilo*), manj je primerov, izpuščeno je besedotvorje, zelo okrajšana je skladnja, izpuščen pa je tudi del o stilistiki (posebnosti v besedni in stavčni sestavi). Slovnica je bila v redni prodaji na voljo do l. 1972.⁵⁴

Leta 1952 je izšla nova *Latinska slovnica*, ki sta jo izdala Rudolf Južnič

⁵¹ Pouk latinskega jezika naj bi imel za Jugoslovane poseben pomen zaradi prežetosti jezika, kulture in civilizacije z antiko, zato naj bi se učenci v osnovnih potezah seznanili z antiko in antično kulturo. Cilj pouka je bil obvladovanje osnov latinske slovnice in sintakse ter pridobitev dovolj velikega besednega zaklada, da bi učenci lahko razumeli izreke in citate v knjižnih delih in da bi se lahko s pomočjo slovarja znašli pri lažjih tekstih rimskih piscev, s čimer bi si pridobili tudi osnovo za razumevanje težjih tekstov, če bi se v teku nadaljnega dela in študija pokazala potreba. Gimnazija (1958), 1–2, 21 (splošna načela); 21–23 (učni načrt).

⁵² Objave SŠ 9 (1958), št. 4 (3. novembra 1958), 70.

⁵³ Prim. *Objave Ministrstva za prosveto LR Slovenije* 2 (1951), št. 5 (5. marca 1951), 10.

⁵⁴ Zapisnik o sestanku strokovnega aktiva klasičnih filologov na II. gimnaziji v Ljubljani, Šubičeva 1 dne 11. decembra 1971, 5.

in Silvo Kopriva.⁵⁵ Slovnica, ki je zasnovana na Južnič–Korbarjevi slovnici iz l. 1940, je bila sicer odobrena kot učbenik za gimnazije, vendar po svojem obsegu, natančni obdelavi snovi in posebnosti ter z bogatim dodatkom (metrika, mere, uteži, koledar, imena ...) daleč presega standarde in potrebe šolske slovnice. Kot gimnazijski učbenik je bila v rabi do reforme l. 1958, v redni prodaji pa je pošla l. 1971; predelavo in pripravo nove slovnice je takrat prevzel Silvo Kopriva.

Leta 1953 sta Rudolf Južnič in Silvo Kopriva izdala *Latinsko vadnico za gimnazije*. Vadnica je priredba Južničeve *Latinske vadnice za gimnazije* iz l. 1950; primere sta avtorja različno prirejala in dopolnjevala, precej sta jih pustila tudi nespremenjenih. Je enkrat obsežnejša od vadnice iz l. 1950, nima dodanega slovničnega dela (prilagojena je Južnič–Koprivovi slovnici), vključuje precej več pregovorov in tematskih sestavkov, pa tudi »domovinskih« stavkov in prispevkov (*De Iugoslavia, Žmaga osvobodilne fronte ...*).

Kot rezultat sodelovanja 8 filologov (A. Bertoncelj, J. Fašalek, D. Golob, J. Ilc, R. Južnič, A. Šašel, S. Kopriva, I. Sivec) je l. 1953 izšlo *Latinsko berilo za gimnazije*. Prvi del berila obsega izbor iz 20 proznih piscev; vključeni so najpomembnejši klasični avtorji (Cezar, Nepot, Cicero ...), poklasični (Seneka, Plinij, Gelij ...), poznoantični (Evtropij ...) in nekateri za Slovence aktualni srednjeveški avtorji (Fredegar, Enej Silvij ...). Drugi del obsega izbrane odlomke iz 7 pesnikov (Plavt, Lukrecij, Ovidij, Vergilij, Horacij, Fajdrus, Marcial). Berilo dopolnjuje tudi kratek uvodni pregled grške in rimske književnosti (avtor dr. Milan Grošelj), predstavitev metrike in prozodije, odlomki iz rimskih pravnih piscev ter izbor epigrafskih napisov, ki ga je pod naslovom »Kamni govorijo« (*Saxa loquuntur*) pripravila Ana Šašel. Kot posebna publikacija je izšel tudi obsežen komentar (*Komentar k Latinskemu berilu za gimnazije*). Decembra 1971 je strokovni aktiv klasičnih filologov sklenil, da bi bilo potrebno berilo ponatisniti in ustrezno razširiti; naloga je bila zaupana prof. Silvu Koprivi, vendar 2. izdaja ni izšla.⁵⁶

V letih 1954/55 sta izšla dva izbora iz rimskih klasikov. Leta 1954 je izšel izbor iz Horacija, l. 1955 pa še komentar (*Q. Horatius Flaccus. Izbrana dela. I. Tekst. II. Komentar.*); oba dela sta priredila dr. Milan Grošelj in dr. Erika Mihevc Gabrovec. Izbor vključuje izbrane pesmi ali odlomke iz vseh 4 zbirk (*Ode, Epode, Satire, Pisma*), *Stoletno pesem* in *Pismo o pesništvu*, dopolnjuje pa ga bogat uvod o Horacijevem življenju in delu, predstavitev Horacijevih metrov ter seznam imen. Gre za naj-

⁵⁵ Prim. *Objave Ministrstva za prosveto LR Slovenije* 2 (1951), št. 5 (5. marca 1951), 10.

⁵⁶ Zapisnik o sestanku strokovnega aktiva klasičnih filologov na II. gimnaziji v Ljubljani, Šubičeva 1 dne 11. decembra 1971, 5.

obsežnejši izbor iz katerega od antičnih avtorjev in hkrati za edini izbor iz avtorjev, predvidenih za lektiro v VIII. gimnazijskem razredu, kar jih je izšlo v slovenščini. Pred izidom tega izbora je bil edini priročnik za latinsko lektiro v VIII. razredu Pipenbacherjev slovarček k izbranim Horacijevim pesmim (1912). Sočasno z izborom iz Horacija je izšel tudi izbor iz Tacitovih del, I. 1954 tekst, I. 1955 komentar (*Izbor iz Tacitovih del*. I. Tekst. II. Komentar.); oba dela je priredil dr. Milan Grošelj. Izbor, ki obsega odlomke iz vseh 5 Tacitovih del (največ iz *Analov*) in je prvi izbor iz Tacita sploh, je bil še edini manjkajoči izbor za latinsko lektiro. S tem izborom, s predvojnimi čitankami in slovenskimi izdajami, ki so izšle pred vojno (Cicero, Vergilij, Ovidij, Plinij, Salustij), ter *Latinskim berilom* (1953) so slovenski dijaki prvič imeli na voljo vse komentirane slovenske izdaje za gimnazijsko lektiro.

Leta 1954 sta Rudolf Južnič in Silvo Kopriva izdala *Latinsko vadnico za klasične gimnazije. II. del*. Vadnica je razširjena in predelana verzija Južničeve *Latinske vadnice za klasične gimnazije. II. in III. del* iz l. 1950. Avtorja sta dodala poglavje o naklonih ter obravnavo relativne zveze in sklonoslovja, s katerima so se dijaki seznanili v IV. letniku, vzporedno z lektiro. Vadnica daje poseben poudarek razumevanju antičnega načina mišljenja s poudarkom na etiki; zato je vanjo vključenih več pregovorov, izrekov in krajših poučnih sestavkov, ki dopolnjujejo vsako poglavje. Za potrebe bodočih študentov medicine in prava je vključenih veliko izrazov iz medicinske in pravne terminologije. Avtorja sta v uvodu podala tudi nekaj osnovnih didaktičnih navodil za učitelje.

Leta 1955 je Fran Bradač izdal 3., razširjeno in izpopolnjeno izdajo *Latinsko-slovenskega slovarja*, l. 1957 pa še razširjeno izdajo *Slovensko-latinskega slovarja*, ki ga je dopolnil z besediščem Kotnikovega *Slovensko-angleškega slovarja* in nekaterimi tujkami. V sami predstavitvi gesel slovar glede na 1. izdajo ni prinesel nobene novosti; večinoma navaja samo slovenski izraz ali besedno zvezo ter latinsko ustreznico, včasih, a zelo redko, navaja pri samostalnikih genitiv in spol, pri glagolih pa infinitiv. Z novimi gesli je obseg slovarja v primerjavi s 1. izdajo naraševal za 38 strani. Slovar je bil ponatisnjen še petkrat (1973, 1986, 1990, 1996, 2001).

Leta 1959 je strokovna skupina Zveznega zavoda za preučevanje šolskih in prosvetnih vprašanj (v njej ni bilo nobenega slovenskega predstavnika) zbrala, obdelala in objavila glavna stališča o reformi gimnazije, novi predmetnik in učne načrte za posamezne predmete, med drugim zaradi potreb po klasično izobraženih kadrih tudi učni načrt za štiriletno učenje latinskega jezika.⁵⁷ Vprašanje klasične gimnazije naj bi se rešilo z izbirno skupino klasičnih jezikov, v kateri bi v vseh 4

⁵⁷ Gimnazija (1959), 5–27.

letnikih poučevali latinščino in grščino po 6 ur tedensko; latinščini je učni načrt določal 5, grščini pa 1 uro tedensko. Cilji pouka latinskega jezika so se v celoti pokrivali s cilji, ki jih je predvidel načrt o gimnaziji, ki ga je pripravila Skupina za gimnazije.

Učni načrt za latinski jezik:

I. razred:

- deklinacije in glavne izjeme; pridevniki; predlogi; glavni in vrstilni števniki; zaimki; pomožni glagol in sestavljenke; deklinacije; deponentniki in poldeponentniki; aktivna in pasivna opisna spreaga; vaje: prevajanje stavkov (iz lat. v sl. in obratno) in krajših vsebinsko povezanih besedil (o pomembnih osebnostih in dogodkih), učenje pregovorov in rekov na pamet; obravnavanje lažjih poglavij latinske sintakse; vsako polletje 2 pisni nalogi

II. razred:

- ponovitev snovi I. razreda; nepravilni in brezosebni glagoli; pomembnejši glagoli in njihove oblike; sklad krajevnih imen; časi; načini; odvisniki; sosledica časov; participi; absolutni ablativ; supin; infinitiv; Acl; Ncl; prevajanje stavkov in krajših vsebinsko povezanih besedil; realije (politične: državna ureditev; ustava; pravo ...); vsako polletje 2 pisni nalogi (zlasti basni in anekdote)

III. razred:

- ponovitev snovi I. in II. razreda; sklonoslovje; direktni in indirektni govor; metrika (heksameter, pentameter); lažja poglavja iz Nepota, Cezarja, Salustija, Ovidija, odlomki iz besedil, povezanih z našimi kraji (zlasti besedila o družbeni ureditvi); literarna zgodovina: kratek pregled grške in rimske književnosti (zlasti vpliv grške na rimsko) do Avgusta, oblikovanje filozofske misli pri Grkih in Rimljanih; spodbujanje k branju dobrih prevodov iz obeh književnosti; realije (zasebne starine: hiša, družina, sužnji, otroci, šola ...); vsako polletje 2 pisni nalogi (prevod iz latinščine v materinščino)

IV. razred:

- ponovitev snovi I.–III. razreda; lažja poglavja iz Livija, Cicero-na, Vergilija, Plinija mlajšega, Horacija in Tacita ter teksti iz kasnejše latinščine, povezani z našimi kraji (zlasti o družbeni ureditvi, še posebej z ozirom na sužnjelastništvo); čitanka naj bo oblikovana na osnovi preverjenih spoznanj v realnih in klasičnih gimnazijah z ustreznim komentarjem ter kratkim pregledom zgodovine književnosti, filozofije in družbene ureditve; literarna zgodovina: književnost od Avgusta do konca rimskega cesarstva ter vpliv rimske književnosti na kasnejšo

književnost; spodbujanje k branju dobrih prevodov iz obeh književnosti; realije (meroslovje, verske starine); vsako polletje 2 pisni nalogi (prevod iz latinščine v materinščino)

Načrt je na vseh nivojih določal tesno navezovanje slovnicega pouka na pouk materinščine. Bistvo učenja latinščine je bila pridobitev znanja, ki ga bo lahko učenec kasneje s pridom uporabljal, z branjem originalnih tekstov pa naj bi spoznaval vrednost antičnega političnega, intelektualnega in književnega življenja. Posebnost učnega načrta je v tem, da je za razliko od prejšnjih izrecno poudarjal prednosti učenja latinščine: lažje učenje modernih jezikov, lažje poglobljanje v njihovo strukturo in besedni zaklad ter celo (v nasprotju z očitki na račun gimnazije pred reformo) usposabljanje učencev za logično mišljenje in pridobivanja delovnih navad za samostojno delo, ki najbolj razvija pozornost in koncentracijo.⁵⁸

Leta 1959 je izšel prvi učbenik za klasične jezike po ukinitvi klasičnih gimnazij, *Latinska vadnica. I. del.*, ki sta jo pripravila Rudolf Južnič in Silvo Kopriva. Vadnica, ki se naslanja na Južnič–Koprivovo slovnico, je zgolj minimalna predelava Južničeve *Latinske vadnice za klasične gimnazije. I. del.*; več kot 90% primerov je ostalo nespremenjenih. Razlika je le v tem, da sta avtorja v novi izdaji posameznim paragrafom dodala 1–2 stavka in poudarila pregovore in reke s tem, da so postavljeni v kurzivo.

Po naročilu Sveta za šolstvo LRS je junija 1959 Zavod za napredek šolstva sestavil posebno komisijo za preučitev osnovnih stališč za reformo gimnazije; ta je v sodelovanju z univerzo, strokovnimi društvi in nekaterimi gimnazijami izdelala teze o reformi gimnazije, ki jih je svet za šolstvo sprejel na seji 27.1.1961, 12.6.1961 pa še Izvršni svet Ljudske skupščine LRS, ki je Zavodu za šolstvo naročil, naj izdela tudi predlog resolucije o vlogi in nalogah gimnazije v vzgojno-izobraževalnem sistemu. Resolucija je z določitvijo vloge in nalog gimnazije v gimnaziji uvedla izobraževalna področja;⁵⁹ glavni področji sta bili družboslovno-jezikovno in naravoslovno-matematično, ki so ju dopolnjevale še telesna in zdravstvena vzgoja, tehnična vzgoja s proizvodnim delom, praktična znanja (strokovni predmeti, tečaji in praksa) ter prostovoljne dejavnosti učencev. V njej so bila upoštevana glavna načela tez Sveta za šolstvo; Ljudska skupščina LRS jo je sprejela 19. decembra 1961, z njo pa je bil Svet za šolstvo pooblaščen, da določi pogoje glede predmetnika, učnega načrta in verifikacije gimnazij (v skladu z resolucijo je morala biti vsaka gimnazija verificirana). Svet za šolstvo je na svoji 3. seji 28. februarja

⁵⁸ Gimnazija (1959), 108–110.

⁵⁹ Objave SŠ 13 (1962), št. 3 (september 1962), 58–61; Objave SŠ 13 (1962), št. 1 (februar 1962), 7–9; UL LRS, št. 32–297/61; UL LRS, št. 17–102/61.

1962 z navodilom o minimalnih pogojih za verifikacijo gimnazije sprejel tudi minimalni obseg učne snovi za predmete oz. minimalne pogoje, ki so jih morale upoštevati gimnazije pri izdelavi podrobnih učnih načrtov za posamezne predmete; ti so zajemali glavna področja, ki so jih učiteljski zbori gimnazij morali razčleniti in upoštevati pri sestavljanju učnih načrtov.⁶⁰ Po orientacijskem predmetniku so bile drugemu tujemu jeziku ali latinščini odmerjene v I. razredu 3, v II. 2, v III. 2 in v IV. 3 ure tedensko, v vseh 4 razredih skupaj 320 ur.⁶¹ Določila so stopila v veljavo s šolskim letom 1962/63.

Z uzakonitvijo štiriletnje gimnazije l. 1958 je bila hkrati ustanovljena tudi osemletka, kjer se je za razliko od gimnazije, za katero je zakon dopuščal pouk klasičnih jezikov, pouk latinskega jezika ohranjal mimo zakona (npr. v Ljubljani na OŠ Prežihovega Voranca in v Mariboru na OŠ Bojan Ilich). Leta 1962 je latinski jezik v osnovni šoli postal neobvezni predmet (učenec ga je lahko opustil kadar koli, ocena pa ni vplivala na splošni uspeh) in tak položaj se je kljub prizadevanjem stroke ohranil vse do l. 1975, ko je bila z ukinitvijo latinskih paralelek in umikom iz urnika prekinjena osemletna veriga učenja.⁶²

The Decline of Classical Education (1945–1958)

Summary

After the end of World War II, the classical school system in Slovenia began its slow but persistent decline. The strongest pressure was put on the gymnasium, especially the classical gymnasium as the central institution of classical and humanist education. Classical education was not allowed, or perhaps not able, to carve itself a niche in the new political system. For all the attempts to preserve the teaching of the classical languages, for all the conferences and consultations dedicated to this problem, the situation deteriorated year by year. The efforts of those individuals who possessed sufficient courage or influence to give public support to classical education proved futile; each year saw a new reduction in the teaching of Latin and Greek. The campaign against the classical languages peaked in 1958 with the closure of classical gymnasia. Interestingly (and unaccountably), no other Yugoslav republic rejected the classical tradition as roundly as Slovenia. The textbooks produced

⁶⁰ Pogoji (1962); Gimnazija (1962), 131–134 (latinski jezik); Objave SŠ 13 (1962), št. 4 (november 1962), 91–92.

⁶¹ Gimnazija (1962), 13, 30.

⁶² Pirkmajer Slokan, A.: *Latinščina v osnovni šoli danes, včeraj, jutri*. Keria III/1 (2001), 70.

in the first fifteen years after the war mostly derived from the pre-war tradition, although there emerged a handful of new ones as well.

VIRI IN LITERATURA

ARS – ARS - Arhiv Republike Slovenije

BASKAR (1988) – Baskar, B.: *Latinsčina in njeno izganjanje na Slovenskem*. KRT, Ljubljana 1988.

CIPERLE (1994) – Ciperle, J.: *Maturitetni (zrelostni) izpiti in spričevala v zgodovinskem razvoju*. ŠKr 3 (1994), 106–111.

GABRIČ (1991) – Gabrič, A.: *Šolstvo na Slovenskem v letih 1945–1951*. ZZŠP 24 (1991), 67–91.

GABRIČ (1994) – Gabrič, A.: *Temeljne značilnosti šolske reforme 1953–1962*. ŠKr 3 (1994), 79–89.

GABRIČ (1999) – Gabrič, A.: *Slovenske gimnazije po letu 1918*. ŠKr 8/2 (1999), 258–278.

GIMNAZIJA (1957a) – *Gimnazija u novom sistemu obrazovanja i vaspitanja*. Prilog Deklaraciji o sistemu obrazovanja i vaspitanja u FNRJ. Komisija za reformu školstva. Beograd 1957.

GIMNAZIJA (1957b) – *Stanje i razvoj gimnazija*. Dokumentacija uz predloge Komisije za reformu školstva. Savezni zavod za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja. Beograd 1957.

GIMNAZIJA (1958) – *Gimnazija (nacrt nastavnih planova)*. Beograd 1958.

GIMNAZIJA (1959) – *Gimnazija*. Beograd 1959.

GIMNAZIJA (1962) – *Gimnazija*. (Učni načrt za sestavo predmetnika in učnega načrta). Ljubljana 1962.

IZVORI (1985) – *Izvori za istoriju SKJ*. Tom II, Knjiga 2. Beograd 1985.

JERNEJČIČ (2001) – Jernejčič, R. A.: *Žavod sv. Stanislava: ob stoletnici gradnje: 1901–2001*. Ljubljana 2001.

MELIHAR (1949) – Melihar, S.: *Ob dvojnem jubileju klasične gimnazije v Ljubljani*. P 66 (1949), 269–271.

NASTAVNI PLAN (1947) – *Nastavni plan i program za gimnazije, klasične gimnazije i više razrede sedmogodišnjih škola za školsku godinu 1947/48*. Zagreb 1947.

OBJAVE M LRS – Objave Ministrstva za prosveto LR Slovenije

OBJAVE S LRS – Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS

OBJAVE SŠ – Objave Sveta za šolstvo

Pd – Prosvetni delavec

- PERNIŠEK (1962) – Pernišek, F.: *Ravn. Marko Bajuk. Umrle mož.* Zbornik – Koledar Svobodne Slovenije. Buenos Aires 1962, 173–177.
- PIRKMAJER (2001) – Pirkmajer Slokan, A.: *Latinščina v osnovni šoli danes, včeraj, jutri.* Keria III/1 (2001), 70.
- POGOJI (1962) – *Minimalni pogoji predmetnika za učni načrt gimnazij.* Ljubljana 1962.
- SOVRÈ (1949) – Sovrè, A.: *Klasična gimnazija in naša stvarnost.* P 66 (1949), 264–268.
- ŠOLE (1948) – *Opšteobrazovne šole u FNRJ.* Beograd 1948.
- UČNI NAČRT (1945) – *Začasni učni načrt na gimnazijah in klasičnih gimnazijah Slovenije za šolsko leto 1945–1946.* Ljubljana 1945.
- UČNI NAČRT (1946) – *Spremembe k učnemu načrtu za gimnazijo za šolsko leto 1946/47.* Ljubljana 1946.
- UČNI NAČRT (1955) – *Učni načrt za višje razrede gimnazij in klasičnih gimnazij. Zčasni pravilnik o maturi.* Ljubljana 1955.
- UL – Uradni list
- UČNI NAČRT (1948) – *Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk.* Ljubljana 1948.
- VESTNIK MP – Vestnik Ministrstva za prosveto LRS

Naslov:

Matej Hriberšek

Filozofska fakulteta

Oddelek za klasično filologijo

Aškerčeva c. 2

SI-1000 Ljubljana

e-mail: matej.hribersek@guest.arnes.si

matej.hribersek@ff.uni-lj.si

PRILOGA: Primerjava predmetnikov (gimnazije in klasične gimnazije) za obdobje 1945–1956

šol. leto	šola	jezik	ure/teden							
			I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
1945/46 ¹	gimn.	lat.	–	–	–	–	–	–	1	1
	kl.	lat.	5	5	4	4	5	5	5	4
	gimn.	gr.	–	–	–	–	–	–	–	–
1946/47 ²	gimn.	lat.	–	–	–	–	–	–	–	–
	kl.	lat.	–	4	4	4	4	4	4	4
	gimn.	gr.	–	–	–	–	–	–	–	–
1947/48 ³	gimn.	lat.	–	–	–	–	–	–	–	–
1948/49 ⁴	gimn.	lat.	–	–	–	–	–	–	2	2
1949/50 ⁵	gimn.	lat.	–	–	–	–	–	–	2	2
1951/52 ⁶	gimn.	lat.	–	–	–	–	2	2	2	2
	kl.	lat.	5	5	4	4	4	4	4	4
	gimn.	gr.	–	–	–	4	3	3	3	3
1952/53 ⁷	gimn.	lat.	–	–	–	–	2	2	2	2
	kl.	lat.	5	5	4	4	4	4	4	3
	gimn.	gr.	–	–	–	3	3	3	3	3
1953/54 ⁸	gimn.	lat.	–	–	–	–	4	2	2	2
	kl.	lat.	5	5	4	4	4	4	4	3
	gimn.	gr.	–	–	–	3	3	3	3	3
1954/55 ⁹	gimn.	lat.	–	–	–	–	4	2	2	x
	kl.	lat.	5	4	4	4	4	3	3	x
	gimn.	gr.	–	–	–	3	3	3	3	x
1955/56 ¹⁰	gimn.	lat.	–	–	–	–	n e o b v e z n o			
	kl.	lat.	5	4	4	4	4	3	3	3
	gimn.	gr.	–	–	–	3	4	3	3	3

¹ Učni načrt (1945), 3.

² Učni načrt (1946), 3–4.

³ Vestnik MP 2 (1947), št. 12 (13. septembra 1947), 1.

⁴ Vestnik MP 3 (1948), št. 5 (14. avgusta 1948), 56.

⁵ Objave M LRS 1 (1949), št. 23 (15. avgust 1949), 2.

⁶ Objave S LRS 2 (1951), št. 9 (15. avgusta 1951), 1–2. S posebno odločbo z dne 17. avgusta 1951 (III. števil. 2232/1) je bila v IV. razredu klasičnih gimnazij namesto drugega zahodnoevropskega jezika uvedena grščina. Za učni načrt za latinski jezik gl. Objave S LRS 2 (1951), št. 10 (25. septembra 1951), 2.

⁷ Objave S LRS 3 (1952), št. 5 (14. avgusta 1952), 9.

⁸ Objave S LRS 4 (1953), št. 5 (5. septembra 1953), 2.

⁹ Objave S LRS 5 (1954), št. 1 (25. januarja 1954), 9–10. Zaradi preobremenjevanja učencev se je moralo število ur pri vseh predmetih znižati; o smiselni redukciji števila ur v VIII. razredu so sklepali učiteljski zbori, načeloma pa je število ur ostalo nespremenjeno. Nekaj sprememb predmetnika je bilo objavljenih v: Objave S LRS 5 (1954), št. 6 (25. avgusta 1954), 4–6.

¹⁰ Objave S LRS 6 (1955), št. 4 (5. avgusta 1955), 3–4; Učni načrt (1955), 3–5.